

Народний художник
України, лауреат
Національної премії
України імені Т. Шевченка
Юрій ГЕРЦ:

«У ЧАСІ І ПОНАД НИМ...»

Мистецтвознавці і досі піднатужуються, старанно розкладаючи «по поличках» живописну манеру Ю. Герца. Новаторські засоби світовідображення, першовідкривачем яких він є сам, дивовижно пов'язані з тим традиційно-патріархальним середовищем, котре нерідко оживає на його полотнах. Але це тільки одна з таємниць нашого маestro... Гармонія Людини, Природи, Всесвіту – осердя філософської концепції художника, що свою наснагу черпає з духовно-матеріального спадку рідних Карпат.

КОР.: – Високоповажний пане Юрію, не можу не спитати про Ваше ставлення до звичного в мистецьких колах поняття «закарпатська школа живопису»...

Ю.Г.: – На теоретичних підступах до осягнення цього терміну захищено не одну дисертацію, здобуто не одне звання. А тим часом закарпатська школа живопису як явище і досі залишається загадковою, до кінця не осмисленою. Бо досліджувати легко тільки те, що лежить на поверхні. А тут такі непроникні глибини, такі нездоланні верховини!.. Доб-

ра фахова підготовка, здобута фундаторами школи у Празі, Будапешті, інших європейських столицях, просякнення тамтешнім мистецьким духом, їх зачарованість в отчий край – це, підвалини, але, безперечно, не найголовніші. На мою думку, і Йосип Бокшай, і Адалберт Ерделі, і Федір Манайло обрані Всешишнім для особливої місії – зафіксувати на полотні збірний образ народу, що визискуваний матеріально і, в першу чергу, духовно, ось-ось мав зникнути безслідно. А його нагромаджені упіородовж століть культурні над-

бання стати експонатами у музеях зверхників... Наче у дзеркало минувшини, заглядаю я у глибинні роботи моїх попередників і бачу, не перестаючи дивуватись, окрім розкутості пензля, і розкутість мислі, ознаки своєрідної мистецької філософії, яку вони сповідували. Працюючи часто-густо в умовах творчої несвободи, вони, однак, наче маги-чарівники, вміли обдаровувати земляків, а з ними і весь світ, кольорами радості і перспективи. Як би важко не було, як би не викривчували руки давні і новоспечені ідеологічні «наставники», наші предтечі вперто і наполегливо, особливо мій улюблений Федір Манайло, продовжували писати портрет рідного народу, відображаючи його менталітет у найрізноманітніших, включаючи пейзаж, іпостасях і жанрах. Як не вистачає нам, закарпатським художникам, подібної снаги зараз! Мусимо собі, як це не боляче, зізнатись: закарпатська школа живопису потрохи вичерпується, дрібнішає, щоб не сказати – вироджується. І справа тут не в тому, що молоде поповнення, яке приходить у наш цех, обділене яскравим хистом. На таланти, навіть малярські, наш народ поки що багатий. Тут йдеться про інше: поокремим з молодих нема про що сказати мовою пензля. Нерідко до сивого волосся такий художник блукатиме творчими манівцями, не відаючи, де його

потаємна мистецька «ніша». Можливо, нашим предтечам було легше: хтозна чи зацікавив би їх духовний світ сучасного закарпатця – людини, яку відірвали від рідної землі, спровадивши у заробітчанські мандри по чужинецьких задвірках, споїли дешевою горілкою, нагодували гнилою ковбасою, «нагородили» поганими хворобами і «незакарпатськими» рисами характеру?! Проте це вже, як кажуть у таких випадках, пісня з іншої опери...

КОР.: – Які бар'ери – житейські, творчі – доводиться долати художнику?

Ю.Г.: – Їх безліч. Адже життя – непроста штука, тим паче для не зовсім « нормальні », як нерідко величають представників творчих професій, людини. Невлаштований побут, матеріальні нестатки, незгода зі світом і самим собою... А ти щодня змушеній доказувати свою справжність, більше того – винятковість. Для істинного художника, дарма який інструмент для самовираження він добере, це справжня каторга, нехай і солодка. Найважче стати суддею самому собі... Нерідко і я, будучи далеко не молодим, беру і замальовує вже завершене і, здавалось би, довершене полотно. І починаю спочатку... Не поважаю малярського легкопису, закроєнного на бажанні урвати швидкий гріш. Навіть обдарований худож-

ник має пам'ятати: можна заробити статки і втратити себе. Знаю не одного потенційного митця, що злегковажив безцінним даром...

Щодо власного досвіду, то, переконаний, Бог допоміг мені вибрати правильний шлях. Я жив у провінції – спершу у Хусті, потім Мукачеві, – далеко від начальства, зате близько до гір і людей, долею яких стали ті ж гори. Траплялося, і я, по молодості, заздрив «облцентрівській» облаштованості колег, проте до істинної природи, у першу чергу людської, тут мені було так близько!.. Візнаюся: я був потішений, коли по часі Федір Манайло на одній з моїх виставок прорік: «Юрку, ти не дарма жив двадцять років на Верховині... Ти збагнув її душу!» А між тим я одинадцять років «кандидатував» у члени Спілки художників України, – вистачало, окрім друзів, і недоброзичливців. Декому так хотілося одягнути мене в сірі шати традиціоналіста-копіювання. Захистила славнозвісна Т. Яблонська, яка, приїхавши на Закарпаття, випадково побачила мої роботи: «У нас так мало художників, які глибоко розуміють колір... Юрій Герц не схожий ні на кого...» Проте за «не-

Пісня Верховини. Полотно, темпера. 1990 р.

Свято. Полотно, темпера. 1999 р.

Троїсті музики. Полотно, темпера. 2005 р.

схожість» мені діставалося на горіхі й по тому. Принагідно згадується московська виставка «Художники Закарпаття» 1980 року, зорганізованою тодішньою Спілкою художників СРСР. Куратори від Києва, побачивши у самому центрі експозиції п'ять «нєїдеологічних» робіт маляра-верховинця, запротестували: «Сніміте... для нас ето нєактуально!..». І справді, «живописати» газопроводи, чи інші будови-монстри, якими так полюбляло хвалитися високе начальство, я ніколи до пуття не вмів...

Траплялися просто таки кур'озні випадки. Якось для музею атеїзму, в який переобладнали православний храм, обком компартії замовив мені (спробуй тут відмовитися!) багатофігуральну композицію. Тема: храмове свято у Мукачівському монастирі, зворушливо пойменоване у народі Першою Богородицею... Здавати «продукцію» виявилося непросто: ошелешені обкомівці довго німували, а відтак виголосили вердикт: перед такою картиною bogомільні бабусі, дивись, ще молитися почнуть, а треба, щоб плювалися... Де п'яні попи, де, зрештою, сатира?! Проте виконав я з їх зауваж тільки єдину: темперою ледь-ледь пригасив чіткі обриси монастиря. Через день вона підсохла і «культова споруда» знову постала перед очима поціновувачів у всій своїй красі і величині! Злі язики торочили, що,

мовляв, Герц рідній партії дулю в кишенні скручує, але мене більше цікавив відгук знову ж таки Манайла, котрий дивувався, як вдалося мені композиційно вирішити складну панорамну роботу...

КОР.: – Знаю, що свого часу колеги пойменували Вас першим закарпатським «абстракціоністом»...

Ю.Г.: – То сталося з легкої, так би мовити, руки одного з колишніх голів Закарпатської організації Спілки художників України Антона Кащая, який в далекі радианські роки, повернувшись з творчої мандрівки по Італії, ділився з колегами екзотичними спогадами. Хтось з присутніх спитав: абстрактне мистецтво (ох, як його лаяли у нас на той час!), що воно таке? Кащай довго «тепоретизував», а потім, втомившись, прорік: «Ну, вони пишуть так, як наш Герц...».

КОР.: – Якими творчими, професійними секретами Ви хотіли б поділитися з початкуючими митцями?

Ю.Г.: – Секретів нема. Якщо у художника дар справжній, тоді він осягатиме мистецьку істину навіть на рівні підсвідомості. Я порадив би тільки розвивати зір – у першу чергу не очей, а серця, бо тільки воно бачить, як сказав колись мастер «кольоворової»

прози Екзюпері. Треба також вміти дослухатися до тієї музики, що звучить глибоко у твоєму естві... Тим з молодших колег, що мріють прилучитися до закарпатської школи живопису, або тим, що вперто вважають себе її представниками, хочу побажати не сліпого «техніко-тематичного» копіювання робіт Бокшая, Ерделі, Манайла та ін., а намагатися творчо розвивати надбання великих попередників, принаймні знайти поміж них ще не заповнену мистецьку прогалину. Порадив би почуватися справжніми європейцями (принаймні у мистецтві), але водночас не забувати про власне родове коріння, адже саме воно робить наш край в епоху тотальної глобалізації неповторним, особливим. А ще – відчувати дух минувшини і сучасності, не боятися майбутнього. Щиро бажаю молодим того особливого стану, коли час летить, наче на крилах, а ти відчуваєш свою вагому присутність у ньому. Витрачати час слід не на пустопорожні декларації (замість художника мають говорити його твори), а на повсякденну цілеспрямовану працю. Бо найчастіше словоохочими говорунами є не справжні митці, а звичайнісінькі бездари...

КОР.: – Які замисли плекаєте на майбутнє?

Ю.Г.: – Йх – чимало. Але про один, найважливіший, хотів би розповісти. Віддавна живу мрію

Коляда на Верховині. Полотно, темпера. 2004 р.

організувати колективну виставку полотен художників з різних боків Карпат, що своєю творчістю досліджують звичаї, традиції, уподобання, зрештою, характер наших пращурів, які заселили колись цю благословленну землю, сформували її обличчя. Очевидно, що виставка матиме міжнародний характер і «мандруватиме» з країни в країну. Вірю, що Українські Карпати, як і завше, будуть представлені тут найвиразніше, найталановитіше...

*Вів розмову Василь КУХТА
м. Ужгород*